

Koti — tehtävistä uusiin ihanteisiin

Minna Lammi ja Päivi Timonen

Ollapa kotona, keittää kupillinen kahvia, avata televisio ja käpertyä sohvalle katsomaan mitä siellä on menossa. Arjen keskus on siellä missä on kahvia, sohva ja oma aika.

Arjen pienet teot ja valinnat ovat avain ihmisten tyytyväisyyteen. Toisen maailmansodan jälkeen vahva tehokkuusihannointi rantautui elinkeinoelämästä myös suomalaisiin koteihin. Uudet laitteet, kuten jääkaappi, imuri ja pesukone, muuttivat kotien arkea ja tehtäviä. Yhteiskunnan tehokkuusajattelun yhä edelleen kiristyessä kodeissa on siirrytty pois tehokkuusajattelusta kohti elämyksellisempää ja nautinnonhakisempaa elämää.

Suomalaiset ovat tyytyväisiä koteihinsa, koska kodin seinien sisäpuolella he voivat vaikuttaa elinympäristöönsä. Vaurastuneessa Suomessa kodeissa on yhä enemmän uutta ja parempaa. Koti on tärkeä oma tila ja paikka, jossa saa elää omassa rytmisissä ja omien halujen mukaisesti.

Vaikka suomalaiset ovat tyytyväisiä koteihinsa, he eivät aina ole tyytyväisiä asumisratkaisuihinsa.

Monet ovat tyytymättömiä mahdollisuuksiinsa vaikuttaa kansalaisena asuinympäristöön. Siksi kuluttajat hakevat markkinoilta sellaisia ratkaisuja, jotka vastaavat omia asumisen unelmia ja antavat mahdollisuuksia vaikuttaa omaan asuinympäristöön kaavoituksesta ja asuntopoliitikasta riippumatta. Markkinoilla ratkaisee raha:

varakkailla on enemmän valtaa valita haluamiinsa ratkaisuja.

Rahalla ei kuitenkaan saa kaikkea. Kansalaiset haluavat aidosti vaikuttaa myös lähiympäristöönsä ja sen tulevaisuuteen. Kuluttajakansalaiset haluavat nautinnonhakisempaa ja elämyksellisemmän elämisen mallin siirtyvän myös kulutuksen maailmasta julkisiin palveluihin ja asumisen ratkaisuihin.

Tähän kirjaan olemme koonneet artikkeleita suomalaisten asumisen ihanteista ja kotien toiminnasta.

Asumisen arkea tuodaan esiin itsestään selvänä pidetyn päivittäisen elämän rytmien ja rutiinien avulla. Asukkaiden näkemykset tuovat esiin asuntojen käytössä muotoutuvat ja muuttuvat merkitykset. Artikkelit suuntaavat tulevaisuuteen pohtien, mikä asumisessa muuttuu, mikä jatkuu.

Artikkeleissa asumisen ihanteet ja tehtävät ja näiden muutokset tuodaan esiin rikkaiden ja toisiaan täydentävien empiiristen aineistojen kautta. Kirjan avaa Anneli Junton artikkeli *Asumisvalinnat, liikkuvuus ja asumisen arkitalous*. Artikkelit pohtii, millaiseen yhdyskuntarakenteeseen pientalojen tavoittelu voi johtaa. Asu-

misen arkitaloudessa asumis- ja liikkumisvalinnoilla on merkittävä osansa. Yksi tulevaisuuden suurista riskeistä on lisääntyvä päivittäinen liikkuvuus yksityisautoilla. Junton artikkeli avaa kirjan molemmat pääteemat, ihanteet ja tehtävät.

Kirjan ensimmäinen osa käsittelee asumisen ihanteita, niiden kehittymistä ja muokkautumista. Matti C Kuronen pohtii tulevien asukkaiden roolia ja vaikuttamista kaupunkisuunnittelussa ja asuinalueiden kehityksessä. Artikkelissa käsitellään Espoon Nupurinkartanon pientaloalueen suunnittelua, jossa paikalliset asukkaat on otettu mukaan suunnitteluun. Ihmiset haluavat vaikuttaa asumiseensa, mutta useinkaan heille ei ole selvää, mihin asioihin he voivat vaikuttaa kuntalaisina ja mihin kuluttajina. Kärjistäen Kuronen toteaa, että tällä hetkellä vaikutusmahdollisuudet alueen suhteen ovat äänestäminen kerran neljässä vuodessa ja asunnon suhteen oman kylpyhuoneen kaakelien värin valinta.

Mikko Rask, Päivi Timonen ja Jenni Väliniemi pohtivat artikkelissaan, onko syynä valinnanmahdollisuuksien kapeuteen rakentajien, kaavoittajien ja muiden markkinatoimijoiden myyttiset näkemykset kuluttajasta. Näissä näkemyksissä kuluttajat ovat kyvyttömiä kertomaan toiveistaan ja unelmistaan. Kirjoittajat pohtivat artikkelissaan paitsi myyttejä myös vaihtoehtoisia tulkintoja niille.

Mika Pantzar kirjoittaa Tapiolaa käsittelevässä artikkelissaan, että 1960-luvulla Tapiola ei vielä ollut yksilöllisyyttä korostava kulutusyhteiskunta. 2000-luvun vihreän kaupungin ideologia muistuttaisi monessa mielessä Tapiolan julkilausuttuja tavoitteita, sosiaalista rakentamista, kokonaisvaltaista yhdyskuntasuunnittelua, sekä ihmisen ja luonnon sopusointua.

Miksei tänä päivänä kaikelta rakentamiselta voisi vaatia avointa sitoutumista ideologiaan, Pantzar kysyy. Hän toteaa, että ohjelmallinen ideologia voisi ilmentää alueen rakentamisfilosofian suhdetta esimerkiksi yksityisautoiluun, asukkaiden väestörakenteeseen ja vaikkapa asukkaiden harrastuksiin.

Eveliina Asikainen ja Kirsi-Maria Mäkinen ovat haastatelleet helsinkiläisiä ja tamperelaisia asuinalueidensa kävelyreiteillä. Kävelyhaastattelujen avulla he tutkivat ihmisten tapaa hahmottaa ympäristöä. Haastateltavat puhuvat paljon kaikkein lähinnä olevasta luonnosta sekä lähiluonnon sosiaalisista merkityksistä. Asukkaiden ja ympäristön vuorovaikutuksella on oma arvonsa: yksi suunnittelijan tehtävä voi olla jättää tilaa vuorovaikutukselle. Joskus asukkaan tuunaama ratkaisu on paras.

Minna Lammi ja Päivi Timonen tarkastelevat artikkelissaan puutarhaihanteiden ja asumiskonseptien muutosta toisen maailmansodan jälkeen. Suomalaista rakentamista leimaa edelleen 1960-luvun kriisirakentaminen, jolloin kuntien käytännöt luotiin. Yksilöllistyvässä kulutusyhteiskunnassa tarvitaan paljon nykyistä enemmän variaatiota ja ymmärrystä erilaisille toiveille ja ihanteille, Lammi ja Timonen kirjoittavat. Artikkelit toteaa, että tulevaisuudessa tarvittaisiin niin kaupunkiurbanisteille kuin luonnon läheisyyttä korostaville romantikoille suunniteltuja malleja, joissa luonto, talo ja puutarha voisivat olla sopusoinnussa ihmisten toiveiden ja unelmien kanssa.

Kirjan toinen osa keskittyy kodin tehtäviin. Asumisen arjessa toimintaan yhdistyvät merkitykset ja tavarat. Kristiina Aalto ja Johanna Varjonen käsittelevät ajankäyttötutkimusten

kautta sitä, mitä kodeissa tehdään. Asunto ei ole koti ilman tekemistä: kodiksi muuttuminen tapahtuu tekemisen ja toistamisen kautta. Kodit ovat oleilun paikkoja. Erityisesti kiireettöminä päivinä, jolloin tekemiset voi valita suhteellisen vapaasti, oleilun osuus lisääntyy. Kodit ovat harrastamisen paikkoja vain harvoin. Liikunta- ja urheiluharrastukset samoin kuin suuri osa sosiaalisesta kanssakäymisestä tapahtuvat kodin ulkopuolella. Artikkelissa pohditaan, tekevätkö koteihin hankitut huonekalut, kotiteatterit ja muut tavarat mahdolliseksi harrastamisen, joissa vaaditaan hiukan enemmän tilaa liikkumiselle ja tekemiselle?

Kirsti Ahlqvist, Eva Heiskanen ja Adriaan Perrels tarkastelevat kulutuksen ekotehokkuutta ja sen parantamista kyläasumisessa, kaupunkimaisella pientaloalueella ja senioritalossa. Artikkelitoteaa, että huolellisesti suunniteltu kestävä kulutuksen politiikka ei välttämättä rasita kansantaloutta. Erityisesti yhteiskunnan tuottama infrastruktuuri, liikennejärjestelmät ja palvelutarjonta sekä muut kodin ympärillä olevat teknologiset järjestelmät vaikuttavat kulutuksen ekotehokkuuteen. Kuluttajien omaa kotitaloutta koskevat päätökset ja julkisen vallan yhdyskuntarakenteen ohjaus tapahtuvat eri areenoilla. Jotta kestävä kulutusta voitaisiin edistää, pitäisi pystyä tarkastelemaan sekä omia että yhteiskunnan ratkaisuja yhtäaikaan, kirjoittavat toteavat.

Anu Raijas kirjoittaa asumisen merkityksestä ihmisen hyvinvoinnille haastatteluaaineiston pohjalta. Keskustelijat toteavat arkea pyritettävän kotona. Kotiarikeen liittyy ennen kaikkea kokemus itsemääräämisoikeudesta ja omasta tilasta. Kodissa voi itse määritellä aikataulut ja päättää, paljonko kotitöihin käyttää aikaa. Kun

ihminen kokee autonomiaa arjessaan, voi hän myös kokea hallitsevansa elämää.

Helena Tuorila ja Johanna Leskinen käsittelevät turvallisen asumisen edistämistä ikääntyville. Kotien Internet-yhteys edistää muiden teknologisten ratkaisujen ohella ikääntyvien turvallista asumista. Kirjoittajat esittävät huolen siitä, että tietoyhteiskunnan jatkuva kehitys saattaa vauhdittaa verkkojen ulkopuolelle jäävien syrjäytymistä. Tulevaisuudessa ikääntyvät eivät ole enää sopeutujia, vaan osaavia ja vaativia kuluttajia. Kirjoittajat toteavat, että ikääntyvien omia näkemyksiä tulisi kuunnella enemmän ja hyödyntää heidän kokemuksiaan turvallisesta asunnosta ja asuinympäristöstä.

Petteri Repo ja Annakaisa Häyrynen kirjoittavat, miten asukkaat tuntevat itsensä, asuntonsa ja asuinalueensa paljon omakohtaisemmin kuin asumisen kehittäjä. Rakentamisen kaltaisille vakiintuneille aloille voidaan käytätiedon avulla luoda uudistumisen mahdollisuuksia. Artikkelissa käsitellään kuluttajien mobiilipalveluideoita asumiseen. Jos asukkaisiin on uskomista, nyt kannattaisi kehittää kodin automatisaatiota ja hallintaa. Yhtäältä toivotaan rutiineihin ja päätöksentekoon apua, toisaalta halutaan viihteestä kaikki irti.

Eva Heiskanen ja Raimo Lovio pohtivat, miksi olemassa olevat energiatehokkuutta edistävät ratkaisut eivät yleisty. He haastavat julkisen vallan toimijat auttamaan asukkaiden ja rakennusalan vuorovaikutusta. Vain näin olemassa olevat ratkaisut leviävät laajasti asumiseen. Ruohonjuuritason kautta energiatehokkuuden motivointi ja hyvien ratkaisujen markkinointi voi olla tehokkaampaa kuin ylhäältä alaspäin suuntautuvan ohjauksen mahdollisuudet.

Vaikka kulutuksessa asuminen on hyvin keskeistä, sen tutkimus on toistaiseksi ollut vähäistä. Siksi tämän kirjan kokoaminen on ollut antoisa tehtävä. Samoja asumisen ongelmia pohditaan yrityksissä, kodeissa ja politiikassa.

Tämän kirjan tarkoituksena on avata uusia ajatuspolkuja asumiseen ja sen tulevaisuuteen. Vaurastuneessa yhteiskunnassa kulutuksen yksilöllistyminen vaikuttaa yhä vahvemmin asumisen valintoihin. Jotta ristiriita kulutta-

jien toiveiden ja poliittisten toiveiden välillä pienenesi, tarvitaan ruohonjuuritason tietoa ja halua kuunnella toinen toista. Vain siten voi syntyä uudenlaisia, eläviä ja demokraattisia asuinalueita.

Kiitämme kaikkia kirjoittajia kärsivällisyydestä ja idearikkaudesta. Suomen elokuva-arkistoa ja Espoon kaupunginmuseota kiitämme historiallisista kuvista. Artikkelikirja on tuotettu Kuluttajatutkimuskeskuksen kehitysareenalla.